

Bruselj, 5.9.2019
COM(2019) 406 final

SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU IN SVETU

**Poročilo o izvajanju nacionalnih strategij vključevanja Romov –
2019**

{SWD(2019) 320 final}

UVOD

Evropska komisija je 4. decembra 2018 objavila oceno okvira EU za nacionalne strategije vključevanja Romov do leta 2020¹. Ta je zajemala vrednotenje okvira EU in tega, kako je mobiliziral druge instrumente evropske politike ter pravne in finančne instrumente za vključevanje Romov². Za prikaz popolne slike se to poročilo za leto 2019 osredotoča na nacionalno izvajanje ukrepov za vključevanje Romov.

Glavni viri ocene so:

- poročila nacionalnih kontaktnih točk za Rome³,
- poročila civilne družbe iz pilotnega projekta EP Romski civilni monitor⁴,
- podatki o položaju Romov Agencije EU za temeljne pravice (FRA)⁵,
- metaocena ukrepov za vključevanje Romov⁶.

V tem poročilu so povzeti najpomembnejši trendi, ki se osredotočajo na štiri področja okvira EU za nacionalne strategije vključevanja Romov (izobraževanje, zaposlovanje, zdravstvo, stanovanja), pa tudi boj proti diskriminaciji in anticiganizmu. Poročilo na vsakem področju poudarja položaj Romov, povzema glavne vrste ukrepov za vključevanje ter dosežke in izzive pri njihovem izvajanju (kot poročajo nacionalne kontaktne točke za Rome) ter vzpostavlja spoznavanje politik, obetavne pristope in prednostne naloge (na podlagi obstoječih ocen⁷ ter povratnih informacij civilne družbe in nacionalnih kontaktnih točk za Rome).

I. VSEBINSKA PODROČJA POLITIKE

To poročilo zajema ukrepe, sprejete na podlagi priporočila Sveta o učinkovitih ukrepih za vključevanje Romov⁸. Število sporočenih ukrepov ne odraža nujno ambicioznosti ali učinkovitosti prizadevanj. Pri izobraževanju ter boju proti diskriminaciji in anticiganizmu je večina ukrepov ciljno usmerjenih in namenjenih Romom. Pri stanovanjih obstaja ravnotežje med usmerjenimi ukrepi za Rome in splošnimi ukrepi politike, tj. splošnimi ukrepi. Pri zaposlovanju, v manjši meri tudi na področju zdravstva, se države članice pretežno zanašajo na to, da splošni ukrepi spodbujajo tudi vključevanje Romov.

¹ COM(2011) 173. V skladu s sklepi Sveta (EPSCO 106665/11), ki so podprli okvir, so bile države članice pozvane, naj pripravijo „nacionalne strategije vključevanja Romov ali celostne ukrepe politike v okviru svojih splošnih politik socialnega vključevanja“.

² COM(2018) 785. Izraz Romi se uporablja za sklicevanje na več različnih skupin (npr. Romi, Sinti, Kaléji, Cigani, Romaničali, Bojaši, Aškali, Egipčani, Jeniši, Domi, Lomi, Abdali) in vključuje potujoče skupine, ne da bi zanikali posebnosti teh skupin.

³ Za okrajšave držav glej www.ec.europa.eu/eurostat. Leta 2018 so svoja poročila predložile vse države članice (v nadaljnjem besedilu: DČ) razen DK, FI in IE (ter MT, ki nima romske skupnosti). Ker je DE svoje poročilo predložila z zamudo, je bilo to mogoče vključiti le v Prilogo 1 (povzetki po državah), ne pa tudi v tematsko analizo iz sporočila in delovnega dokumenta služb.

⁴ Priloga 1.

⁵ Delovni dokument služb Komisije.

⁶ Metaocena ukrepov za vključevanje Romov, Evropska komisija, Skupno raziskovalno središče, objava predvidena v letu 2019.

⁷ Prav tam.

⁸ 2013/C 378/01.

1. IZOBRAŽEVANJE

Položaj Romov na področju izobraževanja (2016)

Najvišja dosežena izobrazba (starost več kot 16 let):
○ → Višja sekundarna, poklicna, postsekundarna: 18%
○ → Nižja sekundarna: 38%
○ → Osnovna: 29%
○ → Nedokončana osnovna: 14%
Delež romskih otrok v izobraževanju glede na njihovo starost :
○ → Osnovno ali nižje sekundarno: 86%
○ → Višje sekundarno: 30%
○ → Postsekundarno ali terciarno: 2%
Segregacija v izobraževanju (starost 6–15 let):
○ → Obiskovanje šole, v kateri so vsi učenci (13%) ali je večina učencev (33%) Romov
○ → Obiskovanje razreda, v katerem so vsi učenci (13%) ali je večina učencev (31%) Romov

**Delež romskih otrok določene starosti, ki v zadevni državi ustreza določeni ravni izobrazbe, ki dosegajo to raven izobrazbe, glede na skupno število romskih otrok te starosti.*

1.1 Poudarek ukrepov

Večina držav članic (DČ) vlaga v ukrepe za zmanjšanje zgodnjega opuščanja šolanja (18 DČ). Drugi najpogostejše uporabljeni ukrepi vključujejo upoštevanje potreb posameznih učencev v sodelovanju z njihovimi družinami (14 DČ), boljši dostop do kakovostnejše predšolske vzgoje in varstva (13 DČ) ter spodbujanje udeležbe Romov v sekundarnem in terciarnem izobraževanju z uspešnim zaključkom izobraževanja (11 DČ). Potekajo tudi prizadevanja za boj proti segregaciji v šolah, uporabo vključujočih metod poučevanja ter razvoj znanj in spretnosti, prilagojenih potrebam na trgu dela (12 DČ pri vsakem elementu).

Razdelitev izobraževalnih ukrepov po pomembnosti na ustrezna področja iz Priporočila Sveta

Tematsko področje	DČ	Število ukrepov	Države, ki se pripravljajo na pristop	Število ukrepov
Boj proti zgodnjemu opuščanju šolanja	AT, BE, BG, CY, ES, EL, HU, HR, IT, LV, LT, LU, NL, PT, RO, SE, SK, UK	66	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	25
Upoštevanje potreb posameznih učencev	AT, CY, CZ, ES, HU, IT, LV, LT, LU, PT, RO, SE, SI, UK	35	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	26
Spodbujanje udeležbe Romov v sekundarnem in terciarnem izobraževanju z uspešnim zaključkom izobraževanja	AT, BG, HR, CZ, ES, HU, LV, LT, PT, RO, SK	35	AL, BiH, ME, MK, RS, TR	21
Izboljšanje dostopa do predšolske vzgoje in varstva ter njune kakovosti	AT, BG, HR, CY, CZ, ES, HU, IT, LU, NL, RO, SI, SK	34	AL, BiH, ME, MK, RS	16
Odprava segregacije šol	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, IT, LU, NL, RO, SK	27	AL, ME, MK, RS	6
Uporaba vključujočih in prilagojenih metod poučevanja in učenja	AT, BG, HR, CY, CZ, LT, LU, NL, RO, SI, SK, UK	23	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	15
Podpiranje pridobivanja znanj in spretnosti, prilagojenih potrebam trga dela	AT, BG, CZ, EL, ES, LT, LU, NL, PT, RO, SI, SK	22	AL, MK	5
Podpiranje prehoda med stopnjami izobrazbe	AT, BG, CZ, ES, HU, HR, IT, LU, NL, PT, RO, SK	21	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Spodbujanje sodelovanja staršev	AT, BE, BG, CY, ES, HR, LV, LT, LU, RO, SK	18	AL, KOS, ME, MK, TR	11
Izboljšanje usposabljanja učiteljev	AT, BG, CY, CZ, ES, LT, RO, SE, SI, SK	18	AL, MK, RS	4
Spodbujanje izvenšolskih dejavnosti	AT, BG, CY, EL, IT, LV, LT, RO, SI, SK	15	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Razširitev dostopa do izobraževanja druge prilagoditve in izobraževanja odraslih	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LT, LU, UK	14	AL, ME, MK, RS	9
Boj proti nepismenosti	AT, BG, CY, HU, ES, HR, NL, RO	11	AL, ME, MK, RS	6
Preprečevanje neustreznega uvrščanja Romov v šole za otroke s posebnimi potrebami	AT, CZ, ES, HR, RO, SK	9	MK, RS	2

Vir: Evropska komisija (2018), poročanje nacionalnih kontaktnih točk za Rome o ukrepih za vključevanje Romov, ki so se izvajali leta 2017.

Kaj pa vsebinsko osredotočanje na ukrepe, ki presegajo zgornje cilje? Očitno je, da se države članice najpogosteje odločajo za ukrepe za izboljšanje dosežene izobrazbe: boj proti osipu, spodbujanje prehoda v sekundarno in terciarno izobraževanje z uspešnim zaključkom izobraževanja ter zagotavljanje podpore za zapolnjevanje izobraževalnih vrzeli ali materialne prikrajšanosti. Te vrste ukrepov skupaj predstavljajo 36 % vseh izobraževalnih ukrepov. Druge pomembnejše skupine ukrepov se osredotočajo na prehod z izobraževanja k zaposlitvi s podpiranjem poklicnega izobraževanja, poklicni razvoj in vseživljenjsko učenje ter razvoj zmogljivosti pri strokovnjakih (9 %; 11 %). Manj razširjeni ukrepi so osredotočeni na celostne ukrepe za vključevanje ter uvedbo romske zgodovine in kulture v učne načrte (6 %; 6 %).

1.2 Dosežki in izzivi

Najbolj razširjen dosežek, ki ga nacionalne kontaktne točke za Rome omenjajo na področju izobraževanja, je mediacija⁹. Drugi dosežki vključujejo razvoj zmogljivosti, povezanih z vrtci¹⁰, izboljšanje podpore za boj proti zgodnjemu opuščanju šolanja in njegovo spremljanje¹¹ ter vključevanje tem, povezanih z vključevanjem in nediskriminacijo Romov, v usposabljanje učiteljev ali nacionalne učne načrte¹².

Najpomembnejši izzivi, ki jih poudarjajo nacionalne kontaktne točke za Rome, vključujejo obiskovanje pouka, stopnjo odsotnosti, zgodnje opuščanje šolanja, prehod iz primarnega v sekundarno izobraževanje in uspešen zaključek srednješolskega izobraževanja¹³. Drugi izzivi vključujejo boj proti segregaciji¹⁴, zagotavljanje in razvoj človeških virov¹⁵, sodelovanje med zainteresiranimi stranmi¹⁶, spodbujanje predšolske vzgoje in varstva¹⁷, izobraževanje odraslih in izobraževanje druge priljubljenosti¹⁸ ter razpoložljivost podatkov¹⁹.

1.3 Spoznavanje politik

Izobraževanje je področje z največjim številom ukrepov in ocen. To je tudi področje z razmeroma večjim številom obetavnih pristopov in političnih izkušenj, skupnih več državam. Nekatere pomembne politične izkušnje na tem področju so pomen zgodnjega ukrepanja in preprečevanja, potreba po zagotovitvi udeležbe in opolnomočenja romskih staršev (kot ključnega elementa podpore otrokom v vsaki fazi izobraževanja), vloga izvenšolskih dejavnosti za okrepitev identitete in socialnih mrež romskih otrok, pomen stalnih večplastnih podpornih ukrepov (mentorstvo skupaj s štipendijami in odstranitvijo drugih stroškovnih ovir) pri spodbujanju prehoda med stopnjami izobrazbe in v zaposlitev. Čeprav je pozitivna diskriminacija pomagala izboljšati udeležbo Romov v izobraževanju, se je treba izogniti dodeljevanju posebnih mest Romom, ki bi bili v izobraževanje lahko sprejeti redno.

Zlasti v državah članicah z visokim deležem romskih učencev je potreben sistematičen, večplasten in dolgotrajen pristop k boju proti segregaciji šol in razredov, saj ta ostaja pereč problem, ki ogroža uspeh drugih ukrepov vključevanja. Ključni deli tega pristopa so zagotavljanje zgodnjega in brezplačnega dostopa do kakovostne vključujoče predšolske vzgoje in varstva v vključujočem okolju (za pripravo romskih otrok ter premagovanje predsodkov med romskimi in neromskimi otroki in starši za preprečevanje poznejše segregacije), podpora romskim staršem pri izbiri šol, postopno zapiranje ločenih šol s strani izobraževalnih organov in razporeditev romskih otrok v več drugih šol (z reorganizacijo šolskih območij). Ti aktivni ukrepi za odpravo segregacije bi potrebovali dodatno finančno in strokovno podporo za spodbujanje socialnega in akademskega vključevanja romskih otrok v večinske šole, na primer plačilo stroškov prevoza, šolskega gradiva, prehrane, izvenšolskih dejavnosti in dodatnih učnih ur, usposabljanje predšolskih uslužbencev in učiteljev v novih metodah poučevanja v vključujočem šolskem okolju (vključno s premagovanjem stereotipov), lajšanje komunikacije med starši in šolami, obveščanje staršev o koristih vključujočega izobraževanja, študentsko mentorstvo, podporo za romske otroke v času po šoli, zaposlovanje asistentov za

⁹ AT, FR, EL, ES, IT, LV, RO.

¹⁰ Npr. CZ, SK.

¹¹ Npr. HU, ES, LV.

¹² Npr. AT, ES, IT, PT.

¹³ AT, CY, EE, EL, ES, FR, HR, LT, NL.

¹⁴ EL, ES, HR, RO.

¹⁵ EL, LV, SE, SK.

¹⁶ ES, LT, LV, PL.

¹⁷ BG, EL, ES.

¹⁸ AT, BG, EL.

¹⁹ HR, IT, PT.

pomoč učiteljem, ukrepe za obveščanje širše javnosti o pomenu vključujočega in medkulturnega izobraževanja za odnose znotraj skupnosti prek kampanj in medijev²⁰.

Obetavni pristopi:	Prednostne naloge:
• BG, CZ, DK, EL, FI, FR, HR, HU, LT, PL, SK: uvedba ali razširitev obveznega (brezplačnega) predšolskega razvoja vrtcev, ki se financira iz evropskih strukturnih in investicijskih skladov (v nadaljnjem besedilu: skladi ESI), usposabljanje vzgojiteljev v vrtcih. • CY, EL, ES, IE, IT, HR, HU, LT, LV, NL, PL, PT, RO, SE, SI: programi, namenjeni preprečevanju osipa Romov (romskih deklic) s podporo v času po šoli, tutorstvom, štipendijami, mentorstvom, mediacijo, asistentstvom, izobraževanjem druge priložnosti, usposabljanjem učiteljev in podporo družinam. • AT, CY, FI, HU, IE, IT, PT, RO: uvedba romske zgodovine (vključno s holokavstom) in/ali kulture v nacionalne učne načrte. • IE, HR, RO: dodelitev mest za Rome v sekundarnem in terciarnem izobraževanju. • LT: izboljšanje kapacitet in razvoj kompetenc v mreži šol, ki jih obiskujejo romski otroci. • SE: usposabljanje učiteljev (Univerza v Södertörnu) in srednješolsko izobraževanje odraslih v romščini.	• Podpiranje starševske in predšolske vzgoje kot dela celovitih programov za zgodnje ukrepanje in preprečevanje. • Uvedba ali nadaljnja razširitev kakovostne, vključujoče, brezplačne in obvezne predšolske vzgoje ter odstranitev finančnih in nefinančnih ovir pri dostopu do nje. • Spodbujanje kakovosti, vključenosti in rezultatov v izobraževanju s spodbudami (financiranje in reforma usposabljanja učiteljev) in privabljanjem najboljših učiteljev v prikrajšane šole/regije. • Sistematično spremljanje ter boj proti segregaciji šol in razredov z dolgoročnimi celovitimi pripravljalnimi in spremljevalnimi ukrepi za podporo romskim družinam. • Vzpostavitev javne podpore in sodelovanja vseh zainteresiranih strani za dopolnitev eksplicitnih aktivnih ukrepov za odpravo segregacije. • Povezava štipendij, tutorstva in izvenšolskih dejavnosti za preprečevanje zgodnjega opuščanja šolanja in spodbujanje prehoda na naslednjo stopnjo izobraževanja. • Usmerjanje na romske deklice, njihove starše in učitelje pri boju proti spolnim stereotipom in zmanjševanju zgodnjega opuščanja šolanja. • Spodbujanje prehoda v višje sekundarno in nadaljnje izobraževanje z uspešnim zaključkom izobraževanja, tudi s kariernim svetovalnim delom za romske študente in njihove družine.

2. ZAPOSLOVANJE

Položaj Romov na področju zaposlovanja (2016)

Delež Romov, ki opravljajo plačano delo (starost 20–64 let):	43 % (ženske: 29 %, moški: 56 %)
Delež romskih mladih, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo (starost 16–24 let):	63 % (ženske: 72 %, moški: 55 %)
Romske ženske, ki niso zaposlene ali ne iščejo zaposlitve, ker skrbijo za otroke/starejše/bolne sorodnike (starost 16–64 let):	40 %

2.1 Poudarek ukrepov

Dve največji skupini ukrepov, ki jih izvaja večina držav članic, sta namenjeni odpravi ovir na trgu dela (15 DČ) in individualizirani podpori za iskalce zaposlitve (13 DČ). Manj, vendar še vedno veliko držav, vlaga v poklicno usposabljanje (9 DČ), vseživljenjsko učenje in razvoj spretnosti (10 DČ) ter samozaposlovanje in podjetništvo (8 DČ). Vse večja stopnja mladih Romov, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposablajo, vsekakor zahteva večja prizadevanja pri podpiranju prvih delovnih izkušenj (10 DČ). Dve drugi področji, ki bi morali biti prednostni, sta nadzorni ukrepi in individualizirane storitve za zagotavljanje, da osnovne javne službe za zaposlovanje učinkovito dosegajo prikrajšane romske iskalce zaposlitve, ter pozitivna diskriminacija za spodbujanje zaposlovanja Romov v javni upravi.

²⁰ http://www.romaeducationfund.org/sites/default/files/publications/desegregation_toolkit_2015_web.pdf.

Razdelitev ukrepov za zaposlovanje po pomembnosti na ustrezna podpodročja iz Priporočila Sveta

Tematsko podpodročje	Države	Število ukrepov	Države, ki se pripravljajo na pristop	Število ukrepov
Odprava ovir na trgu dela, vključno z diskriminacijo	AT, BE, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, HU, LT, LU, NL, PT, RO, SK	49	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	24
Zagotovitev personaliziranega usmerjanja za posamezne iskalce zaposlitve	AT, BG, CZ, EL, ES, HU, HR, LV, LU, NL, RO, SI, SK	41	AL, ME, MK, RS, TR	11
Podpiranje poklicnega usposabljanja	AT, BG, CY, ES, LV, LU, NL, RO, SK	20	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	8
Podpiranje vseživljenjskega učenja ter razvoja znanj in spretnosti	AT, BG, ES, HR, HU, LV, LT, LU, NL, PT	18	AL, ME, MK, RS	7
Podpiranje samozaposlovanja in podjetništva	AT, BG, HR, CZ, EL, ES, HU, LT	18	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	11
Podpiranje pridobitve prvih delovnih izkušenj	AT, BG, CY, CZ, EL, ES, HR, LU, RO, SK	16	AL, KOS, ME, MK, RS	9
Podpiranje usposabljanja na delovnem mestu	BG, CZ, ES, HU, LV, LU, SK	14	AL, KOS, MK, RS	4
Zagotavljanje enakega dostopa do osnovnih javnih služb za zaposlovanje	BG, HR, CZ, HU, LV, SK, ES, UK	13	AL, KOS, ME, MK, RS	16
Spodbujanje priložnosti za zaposlitev v javni upravi	EL, HU, NL, SK	8	AL, ME, RS	5

Kaj pa vsebinsko osredotočanje na ukrepe? Pokazalo se je, da se države članice najpogosteje odločajo za individualno usmerjene oblike podpore, kot so subvencioniranje zaposlovanja, druge oblike delitve stroškov, podpora za razvoj poklicne poti (mentorstvo, inštruiranje) in poklicno usposabljanje (skupaj 35 % vseh ukrepov). Drugi splošni ukrepi za spodbujanje socialne vključenosti, razvoja skupnosti, izpopolnjevanja odraslih in nadaljnega izobraževanja predstavljajo 8 % oziroma 9 % ukrepov. Samo ena petina ukrepov je namenjena mladim, kar seveda ni dovolj glede na izzive pri zaposlovanju mladih Romov.

2.2 Dosežki in izzivi

Več nacionalnih kontaktnih točk za Rome je za leto 2017 poročalo o pozitivnem učinku gospodarske rasti na možnosti zaposlovanja Romov²¹. Še več nacionalnih kontaktnih točk za Rome pa je navedlo ciljno usmerjene ukrepe, kot so regionalni programi zaposlovanja (poklicno svetovanje, poklicno usposabljanje ali usposabljanje na delovnem mestu ter povezovanje ponudbe delovnih mest in povpraševanja po njih, prilagojeno Romom ali ranljivim iskalcem zaposlitve)²². Taki ukrepi so še učinkovitejši, ko so mediatorji, socialni delavci ali drugi ponudniki storitev Romi.

Nacionalne kontaktne točke za Rome poudarjajo tri glavne vrste izzivov: zmogljivost struktur izvajanja²³, diskriminacija Romov²⁴ ter odnos in zaupanje Romov samih²⁵.

2.3 Spoznavanje politik

Zagotavljanje učinkovitega prehoda iz izobraževanja na odprti trg dela, obravnavanje diskriminacije s strani delodajalcev in zagotavljanje zadovoljive povpraševanja po delovni sili v skladu s ponudbo (zlasti med mladimi Romi, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo in usposabljaajo) se zdijo najbolj pereče težave pri zaposlovanju. Za zmanjšanje razlik med spoloma v zaposlovanju ter stopnje mladih Romov, ki niso zaposleni, se ne izobražujejo ali usposabljaajo, so nujne spodbude in tesno sodelovanje z zasebnimi delodajalci ter izrecna usmeritev v mlade Rome in romske ženske v splošnih politikah (in ne ustvarjanje vzporednih struktur zaposlovanja). Izboljšanje zaposljivosti Romov bi moralo vključevati tudi razvoj znanj in spretnosti na področju IT in tujih jezikov. Za zagotovitev zaposlovanja pa je treba obravnavati tudi druge ovire, zlasti diskriminacijo s strani delodajalcev, omejeno družbeno mrežo romskih iskalcov zaposlitve in tradicionalne spolne vloge v romskih skupnostih. Pomembno vlogo ima lahko povezava usposabljanja, podprtih delovnih praks in protidiskriminacijskih ukrepov, namenjenih delodajalcem.

Obetavni pristopi:	Prednostne naloge:
• BG, CY, ES, IT, LV, NL, PT, SI: regionalni ali lokalni programi zaposlovanja (individualno svetovanje) za spodbujanje aktivnega iskanja zaposlitve ali	• Omogočanje osnovnim javnim službam za zaposlovanje, da lahko učinkovito podprejo vključevanje romskih iskalcov zaposlitve na primarni

²¹ BG, ES, HR.

²² AT, BG, CZ, ES, FR, HR, HU, LV, NL, SK.

²³ AT, EL, PL, PT, SK.

²⁴ EE, ES, LT, LV, NL, PT, RO.

²⁵ BG, EE, FR, NL, PT.

samozaposlitve. HU, EL, ES, FR: usmerjeni programi za izboljšanje zaposljivosti romskih žensk (v socialnem sektorju). IT, LT, HU: primeri sodelovanja z delodajalci pri posredovanju delovnih mest za Rome in boju proti stereotipom. SK: sprememba zakona o javnih službah za zaposlovanje, ki zagotavlja individualni akcijski načrt za podporo vključevanja na trg dela, obvezujoč za iskalca zaposlitve in urad za delo. BE: od leta 2016 imajo Romi dostop do „integracijske poti“, namenjene tujcem v Valoniji (tečaji francoskega jezika, temeljno znanje o družbi, podpora pri iskanju zaposlitve in šolanje otrok). Občine zaposlujejo romske mediatorje v javnih centrih za socialno varstvo, službah za preventivo ali storitvah v bližini. HR: varuh človekovih pravic zagotavlja usposabljanje proti diskriminaciji za javne uslužbenke in druge uradnike. UK: revizija rasne neenakopravnosti ter spletno mesto za zbiranje in razširjanje informacij o diskriminaciji pri zaposlovanju.	trg dela. (Nadaljnje) usposabljanje in zaposlovanje romskih in mladinskih mentorjev ter mediatorjev za podporo prehoda med stopnjami izobraževanja in na trg dela. - Izrecnejša usmeritev v Rome (mlade in ženske) z aktivnimi politikami trga dela, vključno z jamstvom za mlade. - Ozaveščanje delodajalcev in njihovo spodbujanje k zaposlovanju Romov. - Sistematično spremljanje in boj proti diskriminaciji pri dostopu na trg dela in na delovnem mestu. - Povezovanje podpore pri posredovanju delovnih mest (delovne prakse) z usposabljanjem na področju IT in jezikov ter delom z delodajalci. - Dajanje prednosti (ponovnemu) vključevanju na primarni trg dela in ne vzporednim sistemom (npr. javno ali neformalno delo). - Iskanje celostnih rešitev za obravnavo ranljivega položaja neregistriranih potujočih Romov, tudi prek nadnacionalnega sodelovanja.
--	---

3. ZDRAVJE

Položaj Romov na področju zdravja (2016)

Delež Romov, zavarovanih prek nacionalnega osnovnega zdravstvenega zavarovanja: 76 %
Delež Romov, ki svoje zdravje na splošno ocenjujejo kot „zelo dobro“ ali „dobro“: 68 %
Delež Romov, ki menijo, da lahko dejavnosti zaradi zdravja opravljajo samo delno: 28 %
Delež Romov z dolgotrajno boleznijo ali zdravstveno težavo: 22 %

3.1 Poudarek ukrepov

Dve najpomembnejši vrsti ukrepov, o katerih poroča večina držav članic, sta osredotočeni na odpravo splošnih ovir za zdravstveno varstvo in spodbujanje ozaveščanja o zdravju (13 DČ; 14 DČ), kar predstavlja ravnovesje med ukrepi, usmerjenimi v ponudbo, in ukrepi, usmerjenimi v povpraševanje. Drugi ustrezni ukrepi vključujejo usmerjene programe cepljenja in dostop do specializiranih zdravstvenih storitev (6 DČ; 7 DČ).

Razdelitev zdravstvenih ukrepov po pomembnosti na ustrezna podpodročja iz Priporočila Sveta

Tematsko podpodročje	DČ	Število ukrepov	Države, ki se pripravljajo na pristop	Število ukrepov
Odstranitev ovir pri dostopu do zdravstvenega varstva	AT, BE, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, RO, SE, SK, UK	45	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	15
Spodbujanje ozaveščanja o zdravju	AT, BG, CZ, EL, ES, HR, HU, IT, LV, NL, SE, SI, SK, UK	41	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	17
Izboljšanje dostopa do brezplačnih programov cepljenja, namenjenih otrokom in najbolj ogroženim skupinam	AT, BG, EL, HR, HU, SK, UK	11	AL, KOS, ME, MK, RS, TR	14
Izboljšanje dostopa do zdravniških pregledov, predporodne in poporodne oskrbe ter načrtovanja družine	AT, ES, HU, SI, SK, UK	11	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS, TR	13

Kaj pa vsebinsko osredotočanje na ukrepe? Pokazalo se je, da se države članice najpogosteje odločajo za ukrepe za izboljšanje ponudbe (osebje, prostori) zagotavljanja zdravstvenih storitev (26 % ukrepov). S kampanjami za ozaveščanje o zdravju in informacijskimi kampanjami pa obravnavajo tudi del, povezan s povpraševanjem (21 %). Druge pomembne skupine ukrepov vključujejo splošne ukrepe za izboljšanje zdravstvene in sanitarne infrastrukture na lokalni ravni ter zagotavljanje preventivnih storitev (16 %; 17 %). Zelo pomembni ukrepi, ki Romom zagotavljajo zdravstveno zavarovanje in se s protidiskriminacijskimi kampanjami usmerjajo k zdravstvenim delavcem, so veliko manj razširjeni (6 %; 7 %).

3.2 Dosežki in izzivi

Dosežki, ki jih najpogosteje omenjajo nacionalne kontaktne točke za Rome, so kampanje za cepljenje²⁶, drugi programi preprečevanja in odkrivanja²⁷, izboljšanje higienskih in zdravstvenih razmer ter dostopnosti zdravstvenega varstva²⁸, ozaveščanje²⁹, mediacija na področju zdravja³⁰ ter sodelovanje več zainteresiranih strani z udeležbo nacionalnih in lokalnih organov ter civilne družbe³¹. Zelo redko so bila navedena prizadevanja proti diskriminaciji, izboljšanje higienskih življenjskih pogojev in dostop do zdrave hrane.

Navedeni izzivi vključujejo pomanjkanje usklajevanja in učinkovitega obveščanja med nacionalno in lokalno ravno, ohranjanje ustreznega financiranja ali zagotavljanja osebja (na nacionalni ravni ali ravni EU)³², slabo zavedanje o zdravstvenih vprašanjih³³, pomanjkljivo kritje zdravstvenega zavarovanja med Romi³⁴ in pomanjkljivo poznavanje romskih vprašanj med zdravstvenimi delavci³⁵. Izražena je bila tudi zaskrbljenost glede nizkih stopenj precepljenosti med Romi, ki naj bi v nekaterih državah prispevale k višjim stopnjam prezgodnje umrljivosti in obolevnosti³⁶. Udeležba in opolnomočenje Romov v pobudah v zvezi z zdravstvenim varstvom sta zahtevna tudi zaradi slabe pismenosti in jezikovnih ovir³⁷.

3.3 Spoznavanje politik

Na področju zdravja (pa tudi stanovanj) ne obstaja veliko ukrepov in ocen, kar omejuje možnosti za spoznavanje in prenos politik. Najbolj razširjene obetavne prakse se osredotočajo na preprečevanje s kampanjami za cepljenje ter usposabljanjem in zaposlovanjem romskih zdravstvenih mediatorjev. Pomembno pa je, da so ciljno usmerjene podpirne storitve dejavno usmerjene v izboljšanje zdravstvene ozaveščenosti, spremembo vedenja ter vzpostavitev dolgoročne samozadostnosti in zmožnosti Romov za sodelovanje z osnovnimi institucijami, v nasprotju z odvisnostjo od stalnih posrednikov in dolgoročnih vzporednih struktur. Prednost bi bilo treba dati protidiskriminacijskim ukrepom, usmerjenim k zdravstvenim delavcem.

Obetavni pristopi:	Prednostne naloge:
• BG, CZ, DK, EL, FR, HU, PL, PT, RO, SE, SI, SK: usposabljanje in zaposlovanje romskih zdravstvenih mediatorjev (pomočnikov, obiskovalcev, posrednikov) za spodbujanje dostopa Romov do zdravstvenega varstva. • AT, BG, EL, FR, HU, HR, PL, SK, UK: akcije cepljenja, namenjene romskim deklicam in ženskam ter tistim, ki živijo na marginaliziranih območjih. • CZ, IT, RO, SI, SK: dolgoročni nacionalni zdravstveni programi, akcijski načrti in strategije. • ES: zagotavljanje sodelovanja Romov in civilne družbe pri oblikovanju preventivnih zdravstvenih programov in programov usposabljanja socialnih delavcev. • FI: študija o dobrem počutju Romov, ki jo je izvedel nacionalni inštitut za zdravje in dobro počutje. • PT: načrtovanje ukrepov za boj proti zdravstvenim neenakostim Romov na podlagi dokazov, vključno z gradivom za informiranje in ozaveščanje o najstniškem materinstvu, nadaljnjih pediatričnih obiskih in zdravih prehranjevalnih navadah. • LT: seminarji za ozaveščanje na področju preventivnega zdravstvenega varstva, spolnega in reproduktivnega zdravja in nege otroka za romske	• Povečanje števila zdravstveno zavarovanih ljudi, zaposlitev vrzeli v osnovni in specializirani zdravstveni oskrbi, tudi na področju reproduktivnega in spolnega zdravja na prikrajšanih območjih. • Okrepitev prizadevanj za preprečevanje in boj proti zasvojenosti z drogami, kajenju, HIV, hepatitisu, tuberkulozi, boleznim srca in ožilja ter prezgodnjemu rojstvu. • Spremljanje diskriminacije pri dostopu do zdravstva in boj proti njej ter ozaveščanje zdravstvenih delavcev o potrebah Romov. • Zagotavljanje, da ciljno usmerjeni romski zdravstveni mediatorji pomagajo graditi dolgoročno samozadostnost Romov. • Izboljšanje prehrane in boj proti nezdravim življenjskim pogojem za

²⁶ EL, FR, HU, HR.

²⁷ HU, PL, SI.

²⁸ AT, HU, RO.

²⁹ CZ, HU, LT, SI.

³⁰ FR, RO, SE, SK.

³¹ BG, RO.

³² EL, HU, LT, SE, RO.

³³ BG, CZ, EL, HR.

³⁴ BG, ES, HR, RO.

³⁵ AT, CZ.

³⁶ ES, EL.

³⁷ BG, PL, SK.

ženske in mlade.	romske ženske in družine z otroki.
------------------	------------------------------------

4. STANOVANJA

Položaj Romov na stanovanjskem področju (2016)

Delež Romov, ki živijo v soseski, v kateri so vsi sosede oziroma je večina sosedov Romov: 67 %
Delež Romov, ki živijo v gospodinjstvih s/z:
o tekočo vodo (znotraj): 70 %
o notranjim straniščem (s potegovanjem): 55 %
o notranjo prho ali kopalnico: 60 %
Delež Romov, ki živijo v gospodinjstvih s/z:
o streho, ki pušča, ali vlažnimi zidovi/tlemi/temelji oziroma zgnetimi okenskimi okvirji ali tlemi: 32 %
o onesnaženjem, umazanijo ali drugimi okoljskimi težavami: 25 %
o lokalno okolico, za katero so značilna kazniva dejanja, nasilje in vandalizem: 23 %
Delež Romov, ki živijo v prenatrpanih gospodinjstvih (opredelitev Eurostata): 78 %

4.1 Poudarek ukrepov

Cilji ukrepov, ki jih najpogosteje navajajo države članice, so zagotoviti dostop do javnih storitev (voda, elektrika, plin) in infrastrukture za gradnjo stanovanj, podpreti odpravo segregacije, spodbujati nediskriminatoren dostop do socialnih stanovanj (10 DČ; 12 DČ). Le nekaj držav članic vlaga v celostne ukrepe na stanovanjskem področju, namenjene marginaliziranim skupnostim v okviru lokalnih projektov oživljanja mest (7 DČ), ali uporabo skladov ESI za lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost, ali celostne teritorialne naložbe (4 DČ). Samo dve državi članici sta poročali o zagotovitvi počivališč za Rome, ki ne prebivajo na enem mestu.

Razdelitev stanovanjskih ukrepov po pomembnosti na ustrezna podpodročja iz Priporočila Sveta

Tematsko podpodročje	DČ	Število ukrepov	Države, ki se pripravljajo na pristop	Število ukrepov
Zagotavljanje dostopa do javnih storitev in infrastrukture za gradnjo stanovanj	BE, BG, CY, EL, ES, HR, RO, SI, SK, UK	26	AL, BiH, KOS, ME, MK, RS	9
Odprava prostorske segregacije in spodbujanje odprave segregacije	AT, BE, BG, EL, ES, HU, IT, LT, RO, SK, UK	25	AL, ME	3
Spodbujanje nediskriminatornega dostopa do socialnih stanovanj	AT, CZ, EL, ES, HU, IT, LT, LV, RO, SI, SK, UK	22	AL, ME, KOS, MK, RS	11
Zagotavljanje, da projekti oživljanja mest vključujejo celostne ukrepe na stanovanjskem področju za marginalizirane skupnosti	BE, BG, ES, HR, HU, IT, SK	12	AL, BiH	2
Spodbujanje lokalnega razvoja, ki ga vodi skupnost, in/ali celostnih teritorialnih naložb, podprtih iz skladov ESI	ES, HR, HU, IT	9	MK, RS	2
Zagotavljanje počivališč za Rome, ki ne prebivajo na enem mestu	AT, UK	5		0

Kaj pa vsebinsko osredotočanje na ukrepe? Pokazalo se je, da se države članice najpogosteje osredotočajo na vzdrževanje, zagotavljanje in popravilo občinskih in socialnih stanovanj (27 %), infrastrukturo v romskih naseljih (16 %) ter zakonodajne ukrepe, gradbena dovoljenja ali legalizacijo neformalnih stanovanj (13 %). Eksplicitni aktivni ukrepi za odpravo segregacije, vključno z odstranitvijo barakarskih naselij, ter celostni teritorialni ukrepi ali socialna/infrastrukturalna podpora za brezdomce so veliko manj pogostejše v središču naložb (7 % vsaka).

4.2 Dosežki in izzivi

Nacionalne kontaktne točke za Rome so med najpomembnejšimi dosežki navedle dostop do socialnih stanovanj³⁸. Še ena pomembna skupina presežkov, ki jo omenja več nacionalnih kontaktnih točk za Rome, je odstranitev barakarskih naselij in odprava prostorske segregacije³⁹. Nacionalne kontaktne točke za Rome se sklicujejo tudi na rezultate pri zagotavljanju počivališč⁴⁰, dostopa do javnih storitev (kot so voda, elektrika in plin) in infrastrukture za stanovanja⁴¹, legalizacijo stanovanj⁴² ter mestno preno⁴³.

Navedeni izzivi vključujejo prostorsko segregacijo⁴⁴, ovire za Rome pri dostopu do stanovanj v zasebnem sektorju⁴⁵ ter javno podporo dostopu do socialnih stanovanj in zakonodajo, ki bi urejala to področje⁴⁶.

4.3 Spoznavanje politik

Stanovanjska politika je politika z najmanj primeri obetavnih pristopov, ki bi bili skupni več državam. To je tudi področje, na katerem se je dolgoročen in celosten pristop izkazal za posebno pomembnega, vključno z dopolnitvijo zagotavljanja stanovanj s podporo, ki povezuje elemente zaposlovanja, izobraževanja, zdravja in razvoja skupnosti, ter vključitvijo ukrepov v širšo nacionalno politiko in zakonodajo na področju zemljišč in socialnih stanovanj. Spodbujanje odprave prostorske segregacije zahteva ciljno usmerjen, usklajen in participativen proces: vključitev romskih upravičencev v oblikovanje in izvedbo občinskih in posameznih stanovanj, povezavo naložb v infrastrukturo in človeške vire ter ozaveščanje za zmanjšanje etnične napetosti in premostitev odpora večinske družbe. Druga področja, ki bi morala biti prednostna, so oblikovanje fonda socialnih stanovanj za zagotovitev boljše dostopnosti za Rome, preprečevanje prisilnih izselitev v okviru širšega pristopa k stanovanjskemu vprašanju, ki vključuje več zainteresiranih strani, ter zagotavljanje zadostnih in kulturno primernih počivališč za Rome, ki ne prebivajo na enem mestu.

Obetavni pristopi:	Prednostne naloge:
• ES: lokalne in regionalne vlade so v zadnjih 15 letih s podporo nevladnih organizacij znatno zmanjšale razširjenost barakarskih naselij, kar je privedlo do odprave segregacije kot dela celostnega pristopa s trajnimi izboljšavami v izobraževanju, zdravstvu in zaposlovanju. • CZ: podpora iz skladov ESI za razširitev lokalnih pobud „stanovanja najprej“ na podlagi modelov uspešnih pilotnih projektov socialnih stanovanj, ki jih izvajajo lokalne vlade in agencije za oddajanje socialnih stanovanj, ki jih vodijo nevladne organizacije, razen stanovanj na segregiranih območjih (metodologija za prepoznavanje stanovanjske segregacije, ki jo je pilotno začelo izvajati ministrstvo za delo in 12 občin). • EL: novi predpisi za spodbujanje premestitve iz taborišč in naselij, izboljšanje infrastrukture, vzpostavitev sistemov samoupravljanja in zaščite stanovanjskih kompleksov ter subvencij za najemnine, namenjenih iskanju stanovanj v integriranem okolju. • FR: celovit pristop „stanovanja najprej“, ki vključuje več zainteresiranih strani, v Toulousu za pomoč Romom pri selitvi iz taborišč na integrirana območja, skupaj s socialno podporo, usposabljanjem na področju opismenjevanja, drugim usposabljanjem, dostopom do izobraževanja, zaposlovanjem in zdravstvenim varstvom. • SI: javni razpisi za osnovno komunalno infrastrukturo (voda, elektrika, ceste), namenjeni občinam, v katerih živijo Romi. • LT: proces odprave segregacije v naselju Kirtimai v Vilni s premestitvijo, skupaj z omogočanjem socialnih stanovanj s subvencionirano najemnino družinam s številnimi otroki. • SE: navodila in usposabljanje za najemodajalce, namenjena povečanju znanja in boju proti diskriminaciji Romov.	• Vlaganje v cenovno dostopna in ustrezna socialna stanovanja na integriranih območjih ter zagotavljanje dostopnosti meril za upravičenost za Rome. • Zagotavljanje pomoči pri pridobivanju stanovanj za najbolj ranljive. • Legalizacija stanovanj in preprečevanje prisilnih izselitev. • Povezovanje celovite dolgoročne odprave segregacije s pripravljalnimi in spremljevalnimi ukrepi, ki krepijo podporo javnosti in medetnične odnose znotraj skupnosti, ter zagotavljanje udeležbe skupnosti pri oblikovanju in izvajanju. • Zagotavljanje dostopa do čiste vode, osnovnih dobrin in osnovnih javnih storitev za vse, z izrecnimi zaščitnimi ukrepi za Rome. • Boj proti diskriminaciji pri dostopu do (socialnih in zasebnih) stanovanj. • Zagotavljanje zadostnih, ustrezno servisiranih in kulturno primernih počivališč za potujoče skupine.

³⁸ AT, CZ, EL, HU, LV, LT, PT, RO.

³⁹ ES, FR, HU, IT, LT.

⁴⁰ FR, NL.

⁴¹ SI.

⁴² HR.

⁴³ BG.

⁴⁴ BG, CY, ES, SK.

⁴⁵ ES, LT, LV, NL.

⁴⁶ CZ, BG.

II. BOJ PROTI DISKRIMINACIJI IN ANTICIGANIZMU

Izkušnje Romov z diskriminacijo (2016)

Delež Romov, ki so v zadnjih petih letih doživeli diskriminacijo:

- pri stiku s šolo, kamor hodijo njihovi otroci: 12 %
- pri izobraževanju: 12 %
- pri iskanju zaposlitve: 43 %
- na delovnem mestu: 19 %
- pri najemanju ali nakupu stanovanja: 43 %
- pri vstopu v restavracijo, nočni klub ali hotel: 21 %
- pri vstopu v trgovino: 17 %
- pri stiku z javno upravo: 16 %

Delež Romov, ki se jim je zdelo, da so bili diskriminirani, in so dogodek prijavili: 12 %

Delež Romov, ki so v zadnjem letu osebno doživeli nadlegovanje zaradi romskega porekla:

- žaljive pripombe ali grožnje: 20 %
- žaljive geste ali neprimerno strmenje: 23 %
- grožnje z nasiljem v živo: 7 %
- na splošno: 29 %

Delež Romov, ki:

- poznajo organ za enakost: 29 %
 - na splošno zaupajo policiji: 37 %
 - na splošno zaupajo v pravni sistem države: 29 %
-

5.1 Poudarek ukrepov

Protidiskriminacijski ukrepi, ki jih najpogosteje navajajo države članice, vključujejo boj proti anticiganizmu z ozaveščanjem o koristih vključevanja Romov, ozaveščanje o raznolikosti ter boj proti protiromski retoriki in sovražnemu govoru (10 DČ; 12 DČ). Malo držav članic vlaga v ukrepe, namenjene zaščiti romskih žensk in otrok z bojem proti večplastni diskriminaciji, nasilju (v družini) ali porokam mladoletnikov in pod prisilo sklenjenim zakonskim zvezam (2 DČ; 4 DČ). Samo 4 države članice poročajo o vlaganju v ukrepe za zagotovitev učinkovitega izvrševanja direktive o rasni enakosti (2000/43/ES). Še manj se jih sklicuje na lokalne ali regionalne ukrepe za odpravo segregacije (3 DČ) ali boj proti trgovini z ljudmi (2 DČ). Samo ena država članica je poročala o ukrepih za preprečevanje nezakonitih izselitev ali prosjačenja z otroki ter za spodbujanje čezmejnega sodelovanja.

Razdelitev ukrepov za preprečevanje diskriminacije po pomembnosti na ustrezna področja iz Priporočila Sveta

Tematsko podpodročje	DČ	Število ukrepov	Države, ki se pripravljajo na pristop	Število ukrepov
Boj proti anticiganizmu z ozaveščanjem o koristih vključevanja Romov	AT, BE, BG, CZ, ES, IT, LT, LV, PT, SK, SE	35	AL, ME, MK, RS, TR	27
Boj proti anticiganizmu z ozaveščanjem o različnosti	AT, BE, BG, CZ, EE, ES, IT, LT, LV, PT, SE, SK	31	AL, ME, MK, RS, TR	28
Boj proti anticiganizmu z bojem proti protiromski retoriki in sovražnemu govoru	AT, BG, CZ, ES, HU, IT, LT, LV, SK, UK	27	ME, TR	6
Boj proti nasilju, vključno z nasiljem v družini ter nasiljem nad ženskami in dekleti	AT, ES, IT, NL	11	AL, RS, TR	4
Boj proti (večplastni) diskriminaciji, ki jo doživljajo otroci in ženske, z vključitvijo vseh ustreznih zainteresiranih strani	AT, ES, IT, NL	8	AL, ME, MK, RS, TR	23
Boj proti porokam mladoletnikov in pod prisilo sklenjenim zakonskim zvezam	AT, NL	6	RS	1
Zagotavljanje učinkovitega izvrševanja Direktive 2000/43/ES v praksi	CZ, HR, IT, LT	6	AL, ME, MK, RS, TR	24
Boj proti trgovini z ljudmi	AT, HU	6	AL, MK, RS	8
Regionalno in lokalno izvajanje ukrepov za odpravo segregacije	HU, NL, UK	3	AL, ME, RS	14
Zagotavljanje, da so izselitve izvedene popolnoma v skladu s pravom EU in mednarodnimi obveznostmi na področju človekovih pravic	IT	1	AL, MK, RS	3
Boj proti prosjačenju z otroki z izvrševanjem zakonodaje	AT	1	AL, RS	3
Spodbujanje sodelovanja med državami članicami v situacijah čezmejnega pomena	AT	1		0

Kaj pa vsebinsko osredotočanje na ukrepe? Pokazalo se je, da države članice najpogosteje vlagajo v spodbujanje romske kulture in dediščine kot posrednega načina za ozaveščanje in boj proti anticiganizmu v širši javnosti (22 %). Nekoliko manj ukrepov je namenjenih ozaveščanju za neposredni boj proti diskriminaciji in nestrpnosti (18 %). Drugi ukrepi so usmerjeni v razvoj zmogljivosti institucij (15 %), romske civilne družbe (12 %) in mehanizma za spremljanje človekovih pravic (11 %). Ključna področja, ki jim ni bilo namenjene toliko pozornosti, so bila zagotavljanje pravne pomoči, opolnomočenje romskih žensk in odprava segregacije (5 %; 6 %). Samo 16 % sporočenih protidiskriminacijskih ukrepov je bilo izrecno namenjenih romski mladini in 10 % romskim ženskam.

5.2 Dosežki in izzivi

Dosežki, ki jih najpogosteje omenjajo nacionalne kontaktne točke za Rome, so izboljšanje razmer za romske ženske in otroke⁴⁷, boj proti anticiganizmu z odpravo stereotipov ali spodbujanjem romske kulture in zgodovine⁴⁸ ter vključevanje vseh zadevnih akterjev (javnih organov, civilne družbe in romskih skupnosti) v prizadevanja za spodbujanje protidiskriminacije⁴⁹.

Več nacionalnih kontaktnih točk za Rome je omenjalo izzive, povezane z izboljšanjem dostopa do pravnega varstva in ozaveščenosti glede pravic⁵⁰, ter težave pri boju proti stereotipom⁵¹ in izboljševanju položaja romskih žensk in otrok⁵². Že samo dejstvo, da več držav članic⁵³ – vključno z nekaterimi z velikimi romskimi

⁴⁷ BG, EE, ES, HU, HR, PT, SK.

⁴⁸ ES, FR, HU, LV.

⁴⁹ IT, ES, SI.

⁵⁰ AT, CZ, LT, PT.

⁵¹ EE, ES, HR, LV.

⁵² BG, ES, SK.

⁵³ CY, FR, EL, PL, RO.

skupnostmi in nekaterimi z zelo visoko stopnjo zaznane diskriminacije med Romi – ni poročalo o kakršnih koli protidiskriminacijskih ukrepih, kaže na resnost izzivov na tem področju.

5.3 Spoznavanje politik

Izkušnje z ukrepi za vključevanje Romov kažejo, da bi bilo za dolgoročne spremembe na katerem koli področju treba obravnavati vprašanja anticiganizma in diskriminacije Romov ter vzpostaviti zaupanje med romskimi in neromskimi skupnostmi. Da bi bili ukrepi za vključevanje Romov na vseh področjih uspešni, jih je treba povezati s skupnimi vrednotami in ozaveščanjem širše javnosti. Za boj proti stereotipom, sovražnemu govoru in kriminaliteti iz sovraštva je treba oblikovati pozitiven diskurz o Romih v večinski družbi ter okrepiti romsko identiteto s posebnimi ciljno usmerjenimi ukrepi za boj proti anticiganizmu in za spodbujanje priznavanja romske zgodovine (vključno s holokavstom). Najuspešnejši ukrepi se osnovnim strukturam in politikam ne samo prilagajajo, temveč jih spreminjajo z bojem proti predsodkom in stereotipom ter vzpostavljanjem pozitivne podobe Romov med oblikovalci politik in drugimi zainteresiranimi stranmi.

Obetavni pristopi:	Prednostne naloge:
• AT: po spletnem posvetovanju o nacionalnih strategijah vključevanja Romov so se prizadevanja za obravnavanje anticiganizma okrepila. Boj proti anticiganizmu je postal prednostna naloga v okviru revidirane strategije in tema posebnega dogodka avstrijskega predsedstva EU. • DE: vzpostavljena je bila neodvisna strokovna komisija za anticiganizem, ki naj bi vladi dajala konkretna priporočila v zvezi z zgodovino Sintov in Romov v Nemčiji ter njihovim preganjanjem in diskriminacijo, pa tudi priporočila za obravnavanje sedanjega anticiganizma. • Priznavanje holokavsta nad Romi in ustanovitev odbora za boj proti rasizmu z udeležbo Romov (SK); spomeniki, razstave in spletna platforma za obeležitev romskih žrtev holokavsta (NL); letna spominska slovesnost ob dnevu spomina na holokavst nad Romi v koncentracijskem taborišču Auschwitz-Birkenau (PL); muzej romske zgodovine in umetnosti ter odškodnina žrtvam prisilnega dela (LV). • CZ: vlada je kupila prašičjo farmo na mestu nekdanjega koncentracijskega taborišča v kraju Lety u Písku. Tam bo postavila spomenik žrtvam holokavsta nad Romi z nepovratnimi sredstvi EGP. • SE: delo Komisije na področju boja proti anticiganizmu, ki je privedlo do priznanja zgodovinskega in sedanjega anticiganizma; boj proti kriminaliteti iz sovraštva v sodelovanju z manjšinami, vključno z romsko, ki ga izvajajo posebne policijske enote. • ES: kampanje za boj proti stereotipom in razširjanje romske kulture, ki jih romski kulturni inštitut in regionalne vlade izvajajo ob udeležbi romske civilne družbe; brezplačna pravna pomoč žrtvam diskriminacije in kriminalitete iz sovraštva, ki jo omogočajo odvetniške zbornice v Madridu, Barceloni, Malagi, Sevilli in Cordobi; tožilec, specializiran za kriminaliteto iz sovraštva in diskriminacijo v španskih pokrajinah. • IT: organ za enakost (in nacionalne kontaktne točke za Rome) je vzpostavil kontaktni center za pritožbe v zvezi s kriminaliteto iz sovraštva, ki zagotavlja podporo in pravno pomoč žrtvam, ter opazovalno skupino za medije in internet, ki romske in neromske mlade usposablja za spremljanje, odstranjevanje ali prijavljanje sovražnega govora. • FI: protidiskriminacijske kampanje za boj proti kriminaliteti iz sovraštva in sovražnemu govoru, ki jih ob udeležbi Romov izvajajo nevladne organizacije; ozaveščanje Romov o spolnih vlogah v družini; obvezno načrtovanje enakosti v občinah in pri večjih delodajalcih, ki ga spremlja urad varuha za nediskriminacijo. • IE: etični kodeks irske policije s posebnim poudarkom na boju proti diskriminaciji proti skupnosti potujočih skupin; imenovanje 277 etničnih uradnikov za zvezo za vzpostavitev zaupanja med potujočimi skupinami in policijo. • CZ, EL, HU SK, RO: evidentiranje socialno izključenih/romskih skupnosti, ki bi ga bilo mogoče uporabiti za ciljne ukrepe, vključno s tistimi, ki se financirajo iz skladov ESI.	• Razvoj etnično nesegregiranega (anonimiziranega) zbiranja podatkov za spremljanje anticiganizma, diskriminacije in učinka javnih politik na Rome. • Razvoj ukrepov za boj proti anticiganizmu, kriminaliteti iz sovraštva in sovražnemu govoru, ozaveščanje o njih ter njihovo spremljanje in sankcioniranje (v povezavi s širšimi strategijami za preprečevanje rasizma) z udeležbo romske civilne družbe in usmerjenostjo v družbo kot celoto. • Zagotavljanje izvrševanja zakonodaje o enakosti ter obravnavanje diskriminatornega ravnanja organov kazenskega pregona in drugih javnih organov s temeljitim preiskovanjem, odvračilnimi sankcijami, senzibilizacijo in usposabljanjem na področju boja proti diskriminaciji. • Podpora dostopu Romov do sodnega varstva s poudarkom na žrtvah večplastne diskriminacije (ženske, LGBTI, Romi brez državljanstva) in krepitev zmogljivosti organov za enakost za obravnavanje diskriminacije Romov. • Vzpostavitev procesov resnice in sprave, ki jih vodijo Romi, za raziskovanje, dokumentiranje in ozaveščanje o preteklih zlorabah Romov ter spodbujanje zaupanja in sprave. • Opolnomočenje Romov za polno udeležbo v političnem, kulturnem in družbenem življenju ter v vseh fazah političnega procesa. • Sledenje celostnemu pristopu, ki upošteva spol in je prilagojen otrokom; boj proti zlorabi otrok, prezgodnjim porokam, prosjačenju, ki vključuje otroke (z izvrševanjem zakonodaje za zaščito pravic otrok),

• UK: instrument za spletno prijavljanje kriminalitete iz sovraštva.	in nasilju, vključno s trgovino z ljudmi. • Zmanjševanje socialnih stroškov prosjačenja in ohranjanje človekovega dostojanstva.
---	--

III. VKLJUČEVANJE ROMOV V REGIJO ŠIRITVE

Zahodni Balkan je s svojimi ambicijami presegel pričakovanja in mandat⁵⁴ ter je sprejel enake cilje glede vključevanja Romov in delovne metode⁵⁵ kot države članice. Za napredek v smeri EU so potrebne trdne in trajne spremembe na področju vključevanja Romov. Da bi se upoštevali učinki prejšnjih pristopov, zlasti na področju prostega gibanja oseb, je napredek pri vključevanju Romov kot celota prvič vključen v sedanja pogajanja v pristopnem procesu o poglavju 23 „Pravosodje in temeljne pravice“. Partnerji so lahko na podlagi rezultatov raziskave o socialno-ekonomskem položaju Romov na Zahodnem Balkanu iz leta 2017 opredelili nove izzive, kot je okrepljena podpora za uspešno ponovno vključevanje oseb v postopku vračanja v regijo, in vzpostavili trdno podlago za opredelitev zahtev prihodnje politike o Romih. Posebna priloga k temu sporočilu se prvič osredotoča na vključevanje Romov v regiji širitve ter vključuje tako podrobne horizontalne podatke kot podatke o posameznih državah.

IV. ZAKLJUČEK

V reviziji ukrepov za vključevanje Romov je bila poudarjena potreba po opredelitvi in razvoju ukrepov, ki bi ob aktivni udeležbi Romov ustrezali ravni izzivov in bili sorazmerni z njo, obetali merljive rezultate in vključevali realistične možnosti za spodbujanje sprejemanja s strani širše javnosti. Dejavniki uspeha za načrtovanje, izvajanje in spremljanje ukrepov za vključevanje Romov so:

- Dovolj **časa** za izvajanje, pa tudi za načrtovanje, posvetovanje, udeležbo zainteresiranih strani, vzpostavljanje zaupanja v skupnostih, spremljanje, vrednotenje in pregled politike.
- Sistematično zbiranje zanesljivih **podatkov**, razčlenjenih po spolu in starosti, za analizo potreb in okvira, oblikovanje izhodiščnega stanja, določitev ciljev ter določitev kazalnikov rezultatov in učinka.
- **Vključitev** ciljno usmerjenih **ukrepov v splošne politike in pravne okvire** za zagotavljanje njihove začasnosti in spodbujanje učinkovitosti enakega dostopa Romov do osnovnih storitev namesto ustvarjanja stalnih vzporednih struktur.
- Močno **partnerstvo z več zainteresiranimi stranmi** za zagotovitev lastne in skupne odgovornosti ter trajnosti⁵⁶.
- **Aktivna udeležba Romov** in vseh zainteresiranih strani v vseh fazah (načrtovanje, izvajanje, spremljanje, vrednotenje in pregled politike).
- **Presečni, medsektorski, celostni pristop** k obravnavanju večplastne diskriminacije in večdimenzionalnega izključevanja.
- Pristop, ki **upoštevava spol in je prilagojen otrokom**: načrtovanje na podlagi analiz potreb romskih žensk in otrok, celostni pristop in stalna podpora, zlasti pri ključnih prehodih.
- Upoštevanje **raznolikosti** med Romi: razmislek o dejanskih potrebah, zagotavljanje občutljivega pristopa v lokalnih okvirih ter obravnavanje vzorcev izključevanja in diskriminacije, s katerima se spoprijemajo določene romske skupnosti.
- **Obravnavanje skrajne revščine** s kombinacijo ozemeljske in skupinske usmeritve pri celovitih ukrepih za spodbujanje dolgoročnih sprememb.

⁵⁴ Točka 6: „Spodbujanje vključevanja Romov prek meja EU: posebni položaj držav, ki se pripravljajo na pristop“. Za države, ki se pripravljajo na pristop, so bili določeni trije cilji: boljša uporaba sredstev iz instrumenta za predpristopno pomoč, okrepljeno spremljanje in tesnejše sodelovanje s civilno družbo.

⁵⁵ Letno poročanje o izvajanju; določitev nacionalnih kontaktnih točk za Rome, izvajanje letnih nacionalnih platform ob tesnem sodelovanju organizacij civilne družbe, izvajanje seminarjev o Romih, poročanje o izpolnjevanju njihovih zavez v okviru pododbora za širitveni paket in pododbora za stabilizacijsko-pridružitveni sporazum.

⁵⁶ To pomeni tudi tesno sodelovanje med zainteresiranimi stranmi, ki se ukvarjajo z Romi, ter tistimi, ki razvijajo in izvajajo splošne javne politike, pa tudi sodelovanje lokalnih javnih in zasebnih ponudnikov storitev s civilno družbo, ki tesno sodeluje z romskimi skupnostmi.

- **Izrecna, vendar ne izključna** ciljna usmerjenost za zagotovitev upoštevanja širšega okvira in preprečitev nezadovoljstva drugih prikrajšanih skupin.
- Dajanje prednosti **preprečevanju** in **zgodnjemu ukrepanju** za zagotavljanje stroškovne učinkovitosti in dolgoročnih trajnih sprememb.
- **Odprava segregacije** (v izobraževanju in na stanovanjskem področju) kot dolgoročna prednostna naloga namesto izboljševanja kakovosti v segregiranem okolju.
- **Priznavanje anticiganizma** za spodbujanje trdnega nediskriminatornega pristopa pri ukrepih za vključevanje Romov na vseh področjih⁵⁷.
- **Strokovno znanje** za zagotavljanje kakovostnih in nediskriminatornih storitev.
- **Krepitev zmogljivosti** civilne družbe, javne uprave in Romov.
- Vidna, dolgoročno **politična** in dovolj velika **finančna podpora** (vključno z dodelitvijo iz nacionalnega proračuna) za zagotovitev institucionalizacije obetavnih praks in trajnosti.
- **Prožnost** za zagotovitev uspeha z omogočanjem spoznavanja in prilagajanja politik.
- Neodvisno kvantitativno in kvalitativno **spremljanje in vrednotenje** za merjenje napredka ter zagotavljanje pregleda politike.

⁵⁷To bi morale vključevati tudi priznavanje posebnosti anticiganizma, kriminalitete iz sovraštva in protiromske retorike ter izzive, s katerimi se romske žrtve spoprijemajo pri dostopu do pravnega varstva, zaščite in podpore (kot so nezadostno prijavljanje, tudi zaradi strahu pred diskriminacijo ali povračilnimi ukrepi preiskovalnih organov, tveganje za ponovno viktimizacijo, učinek ravnanja po lastnih predsodkih v okviru kazenskega prava ipd.).